

Tomasz Jacek Lis

ORCID: 0000-0003-0188-5755

(Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Polska)

Boris Trnski

ORCID: 0009-0005-6496-1403

(Badacz niezależny – Zagreb, Chorwacja)

Chorwaccy żołnierze, generałowie w Galicji i na Bukowinie w latach 1772–1918

Artykuł dotyczy obecności chorwackich żołnierzy w Galicji i na Bukowinie w okresie zaboru austriackiego, z wyszczególnieniem oficerów, którzy na pewnym etapie swojej wojskowej kariery dosłużyli się stopnia generała. Odwołując się do ich przykładu, chcielibyśmy pokazać, jakie znaczenie dla Galicji mieli wojskowi, którzy pochodzili z południowej Słowiańszczyzny, jak również jak obecność tych wojskowych jest postrzegana w chorwackiej historiografii. Szczególnie mamy tu na myśli wydarzenia z okresu I wojny światowej, w których udział brała część wymienionych w artykule żołnierzy.

Słowa kluczowe: służba wojskowa, stosunki polsko-chorwackie, historia wojskowości, Galicja, I wojna światowa

Wstęp

W niniejszym artykule chcielibyśmy nakreślić temat związków wojskowych między Polakami a Chorwatami w okresie, gdy obydwie te nacje zamieszkiwały imperium Habsburgów. Jako punkt wyjścia do pokazania tych związków posłuży nam grupa 116 generałów z ziem chorwackich¹, którzy służyli w armii austriackiej bądź austro-węgierskiej na terenie Galicji i Bukowiny w latach 1772–1918. Określenie „chorwaccy generałowie” nie ozna-

¹ Terminu tego używamy w takim kontekście, w jakim pojawia się on w chorwackiej literaturze. Obejmuje tereny współczesnej Chorwacji z Istrią, Baranją i Medzimurjem, jak również Srijemem i Boką Kotorską.

cza, że wszyscy z wymienionych tutaj oficerów byli etnicznymi Chorwatami, których chorwacką tożsamość narodową moglibyśmy potwierdzić. Z kolei użycie określeń „południowosłowiańscy” czy „bałkańscy” generałowie byłoby nieprecyzyjne, gdyż nie bierzemy pod uwagę oficerów z Wojwodiny lub Karyntii. Dlatego jako kryterium naszej selekcji przyjęliśmy tereny, z których się wywodzili. Co zaś się tyczy samego stopnia wojskowego, to wzięliśmy pod uwagę generalską rangę, w której żołnierze służyli w Galicji i na Bukowinie lub otrzymali ją już po wyjeździe z ziem zagarniętych przez Austrię pod koniec XVIII stulecia.

Wróćmy jednak na moment do kwestii narodowości, ponieważ wymaga ona, zwłaszcza w przypadku wojskowych, nieco szerszego komentarza. Otóż z perspektywy czasu, wobec braku jednoznacznej narodowościowej deklaracji trudno stwierdzić, czy dana osoba, nawet jeśli urodziła się na terenie dzisiejszej Chorwacji, Serbii czy Słowenii bądź nosiła południowosłowiańskie nazwisko, faktycznie czuła się Chorwatem, Serbem lub Słoweńcem. Tyczy się to zwłaszcza żołnierzy, którzy ze względu na charakter wykonywanej pracy i poczucie lojalności względem zwierzchników często traktowali Austrię bądź Austro-Węgry jako swój kraj, a dopiero na drugim miejscu postrzegali siebie jako członka danej społeczności narodowej. Odnosi się to do wszystkich żołnierzy służących w wojsku Habsburgów, w tym także Polaków². Doskonale obrazują to słowa Bogumiła Nowotnego, admirała austro-węgierskiej floty, który po I wojnie światowej współtworzył flotę Wojska Polskiego. O swoim stosunku do polskości w trakcie służby w c.k. Marynarce pisał tak: „W trakcie mojej długoletniej służby w marynarce czułem się, mimo mojego polskiego pochodzenia, przede wszystkim poddanym monarchii austro-węgierskiej i nie okazywałem sprawom narodowym prawie żadnego zainteresowania”³. Zapewne podobnymi wartościami kierował się dowódca wojskowy, który zasłynął w Galicji – generał Svetozar Boroewić, którego Chorwaci uważają za Chorwata, zaś Serbowie za Serba⁴. On sam zaś był przede wszystkim wiernym austro-węgierskim żołnierzem, któremu władze Królestwa Serbów, Chorwatów i Słoweńców uniemożliwiły po I wojnie światowej powrót w rodzinne strony⁵.

² Por. J. Rydel, *W służbie cesarza i króla. Generałowie i admirałowie narodowości polskiej w siłach zbrojnych Austro-Węgier w latach 1868–1918*, Kraków 2001.

³ B. Nowotny, *Wspomnienia*, Gdańsk 2006, s. 150.

⁴ D. Nečak, *Nekaj premislekov, dilem in popravkov o življenjepisu feldmaršala Boroeviča: junak ali uživač?*, „Prispevki za novejšo zgodovino” 2015, nr 45/2, s. 174–175. Przodkami Boroeviča byli Wlachowie, ludność pasterska zamieszkująca Półwysep Bałkański, która wyznawała prawosławie.

⁵ D. Nečak, *Feldmarszałek Svetozar Boroewić de Bojna – bohater frontów w Galicji i nad Soczq?* [w:] *W Galicji i nad Soczq. Polacy i Słoweńcy na frontach I wojny światowej*, red. A. Cetnarowicz, D. Nečak, S. Pijaj, B. Todorović, Kraków 2016, s. 74–75.

Na bazę źródłową artykułu składa się zarówno fachowa literatura, w tym słowniki (zwłaszcza *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*), jak również prasa, w tym chorwacka, niemiecka, ale także węgierska. Ponadto posilkowaliśmy się schematyzmami, które wydawała c.k. armia. Oprócz zarysu problemu obecności żołnierzy z ziem chorwackich w Galicji i na Bukowinie, który dotychczas nie został w żaden sposób opisany w polskiej historiografii, postanowiliśmy bardziej szczegółowo potraktować wspomnianych generałów, zadając sobie kilka pytań: Z jakich kręgów społecznych wywodzili się chorwaccy oficerowie? Gdzie służyli? W jakich walkach w Galicji i Bukowinie w trakcie I wojny światowej brali udział? Oczywiście zdajemy sobie sprawę, że pytań mogłoby być więcej, niemniej jednak z racji ograniczeń wynikających z objętości artykułu, a także jego przyczynkarskiego charakteru uznaliśmy, że lepiej będzie skupić się na kilku wybranych zagadnieniach, zaś głębsze studia w tym temacie zostaną przygotowane w postaci monografii. Nie są to więc typowe badania prozopograficzne, lecz próba ukazania szerszego zagadnienia, jakim jest obecność południowosłowiańskich żołnierzy w Galicji i na Bukowinie, przez pryzmat wojskowej elity, w tym przypadku 116 generałów.

Front galicyjski I wojny światowej i Chorwaci

Obecność żołnierzy z ziem chorwackich w Galicji i na Bukowinie stanowi jak dotąd prawie w ogóle niezagospodarowane pole badawcze, które może posłużyć do wspólnych polsko-chorwacko-słoweńsko-bośniacko-serbskich projektów. Potencjał tego zagadnienia jest tym większy, że może być on interesujący nie tylko dla historyków wojskowości, ale również bałkanistów, gdyż walki prowadzone w Galicji odcisnęły piętno również na pamięci historycznej mieszkańców południa i Bałkanów⁶. W czasie I wojny światowej to właśnie żołnierze chorwaccy stanowili największą część południowosłowiańskich żołnierzy, którzy walczyli w Galicji i na Bukowinie. Do dziś wspomnienia tego czasu pobrzmiwiają w chorwackiej kulturze, zaś dokonany wówczas czyn zbrojny uważany jest za największą ofiarę, jaką Chorwaci złożyli na ołtarzu habsburskiej monarchii w czasie I wojny światowej. Jednocześnie Chorwaci, zwłaszcza w młodszym pokoleniu, często nie zdają sobie sprawy, jak wielu ich przodków, którzy zginęli w latach 1914–1918, spoczywa na cmentarzach we współczesnej Polsce i w Ukrainie.

W dużej części Chorwacji słowa takie jak „Galicja” czy „Bukowina” wśród starszych mieszkańców jeszcze dziś budzą strach i szacunek. W moim (Boris Trnski) wczesnym dzieciństwie dziadek Franjo Trnski opowiadał mi o swoim ojcu,

⁶ Por. M. Krleża, *Dzienniki i eseje*, Łódź 1984.

który w czasie I wojny światowej uczestniczył „w strasznej wojnie przeciwko Rosjanom” w Galicji i na Bukowinie, opisywanej przezeń jako „kraj największej mgły, jaką widziałem w swoim życiu, gdyż była ona tak gęsta, że można w nią było wbić bagnet i zawiesić płaszcz”. Chorwacja do dziś nie wie, ilu jej synów pozostawiło tam swoje kości za sprawą I wojny światowej, chociaż na każdym jej skrawku znajduje się pomnik ku czci wielu żołnierzy, którzy wówczas zginęli.

Chorwaci na początku I wojny światowej mieli stanowić ok. 14% armii austro-węgierskiej⁷. W ciągu 4 lat, od 1914 do 1918 r., z terenów Banowny Chorwackiej, a także Dalmacji, Istrii, jak również Bośni i Hercegowiny zmobilizowano ok. 1 mln mężczyzn (w tym ok. 496 tys. etnicznych Chorwatów), spośród których do domów nigdy nie wróciło 180 tys. Najwięcej żołnierzy straciło życie na terenie Galicji i Bukowiny (między 53% a 79%). Według niektórych źródeł zginęło od 100 tys. do 150 tys. chorwackich wojskowych⁸. Właściwie wszędzie na prowincjonalnych i większych nekropoliach na terenach będących niegdyś Galicją i Bukowiną znajdują się pogrzebani chorwaccy żołnierze, którzy zmarli od wyziębienia, odniesionych ran czy choroby. Największa liczba ciał została złożona w improwizowanych grobach, często zbiorowych, gdzie pochowani byli również żołnierze innych narodowości c.k. armii, nierzadko także ich przeciwnicy z wojsk rosyjskich⁹. O rozmiarze ludzkich strat w Galicji i na Bukowinie, do jakich doszło w okolicach świąt Bożego Narodzenia pisał w swojej powieści *Flaga* ówczesny żołnierz, później znany literat Miroslav Krleža: „Królewska węgiersko-chorwacka 25 brygada 14 tys. martwych [...]. Królewska węgiersko-chorwacka 26 brygada 20 tys. martwych [...]. Cesarski i królewski 53 regiment 18 tys.”¹⁰.

Wiedza ta, zwłaszcza w chorwackiej historiografii, jest powszechna, natomiast dużo mniej miejsca poświęca się temu, że chorwaccy żołnierze byli nie tylko „mięsem armatnim” w Galicji i na Bukowinie, ale że wielu z nich zajmowało także najważniejsze stanowiska w armii. Co więcej, niektórzy z nich za sprawą brawurowych akcji i wojskowych umiejętności otrzymywali wojskowe wyróżnienia i szlacheckie tytuły. Podobnie zresztą było we wcześniejszych latach, kiedy to „chorwaccy generałowie” na terenie Galicji i Bukowiny obok austriackich, czeskich czy węgierskich oficerów odgrywali ważną rolę. Personel wojskowy w Wiedniu chętnie wysyłał na służbę czy do walk chorwackich oficerów do Galicji czy na Bukowinę, gdyż za sprawą językowych i kulturowych

⁷ J. Borošak Marijanović, *Postrojbe u austrougarskoj vojsci*, <https://hrvatski-vojniki.hr/postrojbe-u-austrougarskoj-vojsci/> [dostęp 29.11.2022].

⁸ J. Paščenko, *Hrvatski grobovi 1914–1918. Karpati, Galicija, Bukovina*, Zagreb 2016, s. 37.

⁹ B. Graljuk, *Bojišnice i grobišta hrvatskih vojnika na karpatskom ratištu u Prvom svjetskom ratu*, „Riječi, časopis za književnost, kulturu i znanost MH Sisak” 2013, nr 1–3, s. 25.

¹⁰ M. Krleža, *Zastave, svezak šesti, knjiga treća*, Zagreb 2000, s. 396.

podobieństw mieli łatwość w nawiązywaniu kontaktów z miejscową ludnością. Oprócz aktywności typowo wojskowej żołnierz był też przede wszystkim zwykłym człowiekiem, który w trakcie swojej służby zawierał przyjaźnie, odpoczywał, bawił się – mówiąc oględnie, wchodził w interakcje z miejscową społecznością. We wspomnianym okresie co trzeci chorwacki generał w trakcie swojej kariery wojskowej służył lub walczył w Galicji i na Bukowinie. Spośród nich 40 w latach 1804–1914 służyło w stopniu generalskim, od dowódcy brygady do dowódcy korpusu, z których to z kolei 39 brało udział w I wojnie światowej jako dowódcy pułków i dowódcy armii.

Pochodzenie stanowe i wykształcenie zawodowe

W polskiej historiografii dotychczas nie poświęcono zbyt wiele miejsca na badania dotyczące południowych Słowian, którzy wchodziłi w skład wojsk austriackich. Jeśli już, to wątek ten pojawia się gdzieś na marginesie¹¹. Historycy, szczególnie zajmujący się wojskowością, dotychczas głównie sygnalizowali występowanie pewnych zjawisk, jednak wyczerpujących studiów, zwłaszcza opartych na badaniach polskich i południowosłowiańskich historyków, wciąż brakuje. O tym, jak bardzo tego typu współpraca jest istotna, by efekt końcowy był satysfakcjonujący, możemy się przekonać po lekturze książki *Galicja 1914*. Choć praca stawia sobie za cel przedstawienie tego istotnego z punktu widzenia Chorwatów tematu, to jednak autor pomija zupełnie dorobek polskiej historiografii (nie mówiąc już o źródłach), co ma – niestety – swoje przełożenie na prezentowaną w niej treść¹².

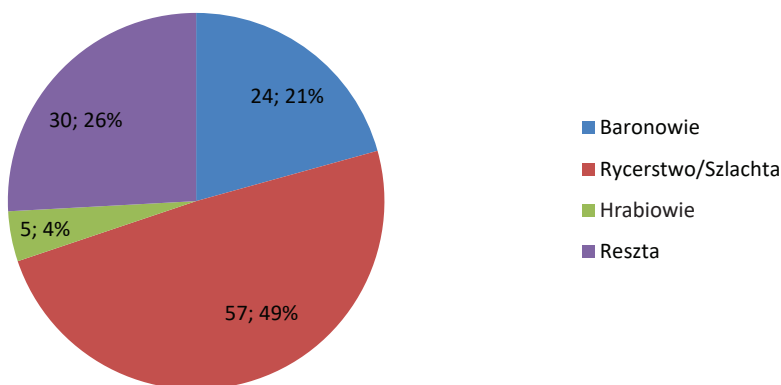
Analizując grupę 116 generałów z ziem chorwackich, w pierwszej kolejności należałoby zastanowić się, z jakich kręgów społecznych wywodzili się żołnierze stanowiący badaną przez nas grupę. Otóż, jak widać na zaprezentowanym poniżej wykresie, były to osoby, które w większości (70%) wywodziły się z rodzin szlacheckich/rycerskich (57 – 49%), baronowskich (24 – 21%) czy hrabiowskie (5 – 4%). Warto jednak mieć na uwadze sugestię Michała Baczkowskiego, że „Przekrój stanowy kadry oficerskiej armii habsburskiej w l. 1772–1867 był zmienny i skomplikowany”¹³. W przypadku analizowanej grupy również mamy do czynienia z sytuacją, która dynamicznie się zmieniała. Otóż do 1850 r. wszyscy chorwaccy generałowie austriackiego wojska, którzy służyli w Galicji i na

¹¹ M. Baczkowski, *Galicja a wojsko austriackie 1772–1867*, Kraków 2017, s. 76.

¹² Jest to ważna z punktu widzenia chorwackiej historiografii praca, niemniej jednak brak odwołania do polskich badań powoduje, że jest ona niekompletna. F. Katanić, *Galicja 1914*, Zagreb 2020.

¹³ M. Baczkowski, dz. cyt., s. 78.

Bukowinie, wywodzili się z rodzin szlacheckich bądź byli baronami. Dopiero w późniejszym czasie sytuacja polityczna i społeczna zaczęła się zmieniać i awanse mogły otrzymywać również osoby niewywodzące się ze szlachty, które swój zawodowy progres zawdzięczały wojskowym umiejętnościom, jak np. Jakov Ratković, ostatni adiutant bana Josipa Jelacića.

Wykres 1. Pochodzenie stanowe chorwackich generałów w Galicji¹⁴

Pochodzenie stanowe miało więc kluczowe znaczenie w przypadku tej grupy przede wszystkim w pierwszej połowie XIX w. W kolejnych latach bardziej zaczęto doceniać talenty i indywidualną pracę, w mniejszym zaś stopniu grupę, z jakiej dany żołnierz się wywodził. Niemniej jednak do końca wysoka pozycja wojskowa, w przypadku badanej grupy, korelowała z wysokim, choć już nie zawsze szlacheckim, urodzeniem. 37 generałów spośród badanej grupy było absolwentami elitarnej Terezańskiej Akademii Wojskowej, co daje ok. 32%. Z kolei 17 osób, czyli niespełna 15%, ukończyło Techniczną Akademię Wojskową. Sumując 54 osoby – 47%, a więc prawie połowa reprezentowała dwie najważniejsze akademie wojskowe w Austrii, a następnie Austro-Węgrzech. Pozostałe 53% w większości było absolwentami szkół kadetów. Zdarzały się jednak wyjątki, jak Ivan Nikić, który ukończył Akademię Wojskową Cesarzowej Ludwiki w Budapeszcie¹⁵. Jako ciekawostkę można odnotować, że spośród badanej grupy 6 osób ukończyło szkoły dla kadetów w Galicji, a byli to kolejno: Spiridon Mitrović – Przemyśl, Danjel Kolak – Sanok, Antun Došen – Nowy Sącz, Ivan Sivković – Nowy Sącz, Stjepan Pilar – Przemyśl, i Emmanuel

¹⁴ Do sporządzenia niniejszego wykresu posłużono się informacjami uzyskanymi ze źródeł i literatury podanej na końcu artykułu.

¹⁵ „Wiener Zeitung“, Wien, nr 260, 11.11.1891, s. 2; „Militär-Zeitung“, Wien, nr 11, 24.03.1900, s. 84.

Cvjetičanin – Stanisławów. Spośród nich największą sławą cieszył się ostatni z wymienionych, który w latach 1878–1882 był odpowiedzialny za tworzenie struktur żandarmerii w Bośni i Hercegowinie¹⁶.

Powyższe informacje pozwalają stwierdzić, że w okresie pokoju najwyżej postawieni oficerowie pochodzący z Półwyspu Bałkańskiego, którzy służyli w Galicji i na Bukowinie, byli osobami dobrze wykształconymi, wywodzącymi się z odpowiednio wysokich, najczęściej szlacheckich sfer. Sytuacja ta jednak się zmieniała i o stopniu generalskim coraz częściej decydowały talenty danej jednostki, a coraz mniej pochodzenie.

Służba do 1914 r.

Galicja i Bukowina od początku włączenia w struktury państwa Habsburgów była stałym miejscem obecności wojsk, a należący do nich żołnierze wywodzili się ze wszystkich zakątków monarchii. Jak wynika z badań Stanisława Szuro, tzw. ludność wojskowa, a więc osoby związane z armią, w tym przypadku austro-węgierską, stanowiły w Galicji od 10% do 20% całego stanu liczbowego wojska kraju, przy czym miejscowa ludność była reprezentowana w zakresie 0,5% do 1%¹⁷. W świetle współczesnej literatury zdaje się, że byli to w większości szeregowcy, w dużej części chłopscy synowie, których armia rekrutowała z okolicznych wiosek, co dodatkowo budowało przywiązanie ludu do armii¹⁸. Inaczej wyglądała sytuacja z żołnierzami, którzy kontynuowali swoją wojskową karierę. Musieli się liczyć z koniecznością migrowania, i to nie tylko w okresie niepokojów, ale także wówczas, gdy monarchii nic nie zagrażało. Dobrym przykładem są tutaj polscy generałowie służący w Wojsku Polskim po I wojnie światowej wywodzący się z armii austriackiej, którzy w większości służyli przez dłuższy bądź krótszy czas na Bałkanach¹⁹.

Z kolei południowosłowiańscy oficerowie byli często wysyłani do Galicji, by tam zdobywać wojskowe doświadczenie. Tego typu polityka stanowiła celowy zabieg władz, gdyż armia była jednym ze wspólnych elementów spajających imperium Habsburgów. Nie zmieniło się to nawet w epoce dualistycznej. Dlatego żołnierze w trakcie swojej kariery często migrowali do różnych części

¹⁶ H. Brendel, „*Lieber als Kacake als an Hunger sterben*”. *Besatzung und Widerstand im k. u. k. Militärgeneralgouvernement in Montenegro (1916–1918)*, Frankfurt–New York 2017, s. 76.

¹⁷ M. Szuro, *Ludność wojskowa Galicji w latach 1869–1913 (próba analizy demograficznej)*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Historyczne” 1992, z. 126, s. 139.

¹⁸ M. Baczkowski, *Tożsamość narodowa żołnierzy armii austro-węgierskiej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2017, nr 144 (2), s. 360.

¹⁹ Por. A. Wojtaszak, *Generalicja wojska polskiego 1918–1926*, Warszawa 2012.

monarchii, z jednej strony po to, by nie związać się zbyt mocno z regionem, z którego się wywodzili, z drugiej zaś, by nabrać doświadczenia w zupełnie innych okolicznościach kulturowych i geograficznych.

Ponadto w zaborze austriackim przez pierwsze półwiecze szczególnie ceniono galicyjskiego oficera. Uważano, że Polacy są nielojalni wobec cesarza, zwłaszcza szlachta, która wszelkimi sposobami manifestowała swoją niechęć wobec cesarza. Dowodem na nielojalność Polaków miała być fala dezercji rekrutowanych żołnierzy, która dotyczyła Galicji w okresie wojen napoleońskich. W konsekwencji w latach 30. zaledwie 13% kadry oficerskiej armii austriackiej na terenie zaboru stanowili miejscowi²⁰. Dopiero później, w latach 40., okazało się, że poważnym zapleczem dla wojska będą chłopscy rekruci z zaboru austriackiego²¹, jednak byli oni w większości szeregowymi, w najlepszym wypadku osiągnęli nieco wyższe stopnie. Na ogół jednak tylko niewielu chłopskich synów mogło liczyć na stopnie generalskie.

Konsekwencją tej sytuacji było częste sięganie po wyższą kadrę oficerską wywodzącą się z innych części monarchii, w tym z ziem chorwackich. Zwłaszcza w czasie kryzysów chętnie sięgano po żołnierzy z dalekich stron, gdyż liczone, że nie będą integrować się z miejscową ludnością, lecz lojalnie pełnić swoją służbę: „W pierwszej połowie XIX w. stosowano zwyczaj, w myśl którego regimenty kawalerii miały stacjonować nie tylko poza własnymi okręgami uzupełnień, lecz także poza granicami macierzystych krajów koronnych²². Po doświadczeniach Wiosny Ludów, buntach ludności węgierskiej i włoskiej, z którą nierzadko sprzymierzali się także wojskowi, praktyka rozsad stała się jeszcze powszechniejsza.

Działania tego typu okazywały się czasem nieskuteczne. Otóż w latach 1837–1840 w Galicji zawiązał się spisek oficerów, na którego czele stał żołnierz armii austriackiej pochodzący z Dalmacji Tomislav Dmitrasinović, który chciał zorganizować antyhabsburskie powstanie. W gronie spiskowców, jak wynika ze źródeł, było zaangażowanych jeszcze więcej osób pochodzących z południowej Słowiańszczyzny. Wybuch powstania nie udał się jednak, ponieważ Dmitrasinović i jego współpracownicy zostali zdekonspirowani²³. On sam trafił do więzienia w Munkaczu, skąd zresztą próbowano go uwolnić²⁴. Był to jednak

²⁰ M. Baczkowski, *Galicja...*, s. 44–46.

²¹ Tamże.

²² Tamże, s. 57.

²³ P. Żurek, *Hotel Lambert a dekonspiracja chorwackiego „Branislava” (1844/1845)*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 2005, nr 40, s. 261–262; J. Skowronek, *Sprzymierzeńcy narodów bałkańskich*, Warszawa 1983, s. 131.

²⁴ W niektórych pracach błędnie podawano, że Dmitrasinović był Polakiem. Zob. S. Kieniewicz, *Rewolucji 1848–1849*, red. W.F. Potemkin i A.I. Mołek, Moskwa 1952, „Przegląd Historyczny” 1953, nr 44/3, s. 451.

odosobniony przypadek. Na ogół żołnierze dobrze wykonywali swoją pracę, lojalnie pełniąc służbę w imieniu cesarza. Niejednokrotnie w czasie niepokojów, jak rabacja galicyjska (1846), Wiosna Ludów (1848) czy prób linczu na Żydach w Galicji Zachodniej (1898), to właśnie armia była czynnikiem pacyfikującym zbuntowaną ludność.

W okresie dualistycznym armia, podobnie jak państwo, przeszła daleko idące zmiany. Wojsko, chociaż nadal służyło całej monarchii, to jednak w Austrii przysięgę składało cesarzowi, zaś na Węgrzech – królowi²⁵. Akt ten jest symbolem zmian, do jakich doszło za sprawą podziału kraju na część austriacką i węgierską. Zmiany dokonały się nie tylko na szczeblu symbolicznym, ale również jeśli idzie o kształt wojska i jego wyposażenie. Porażki poniesione wprawdzie z Włochami (1859), jak i przede wszystkim z Prusami (1866), uwypukliły braki habsburskiego wojska.

Mimo że Chorwaci w ramach ugody chorwacko-węgierskiej²⁶ zapewnili sobie wojsko, w którym używany był język chorwacki, to jednak żołnierze, chcąc się rozwijać i awansować na kolejne szczeble kariery, musieli, tak jak to było przed 1867 r., nadal migrować po różnych częściach monarchii, trafiając m.in. do Galicji. Oficerowie, zwłaszcza w mniejszych miastach, stanowili barwny element lokalnej elity. Kasyna oficerskie były często rozrywkowym centrum danej miejscowości, zaś koncerty orkiestr wojskowych stwarzały zawsze okazję do wspólnej integracji armii z cywilami. Zdarzało się, że integracja ta była szczególnie bliska, jak w przypadku rodziców Ferdo Bečića, chorwackiego pisarza, którego ojciec, oficer austriacki, w trakcie służby w Galicji wziął sobie za żonę Polkę – Agnieszkę z Wojsztarowiczów, zaś sam Ferdo urodził się w Przemyślu²⁷.

Udział chorwackich jednostek w I wojnie światowej

Żołnierze pochodzący z Banowiny Chorwackiej byli obecni na galicyjskim froncie od pierwszych dni wojny. Od początku konfliktu do Galicji, będącej główną areną walk na wschodzie, chętnie ściągano jednostki z południowych rubieży monarchii, w tym ziem chorwackich. Wśród jednostek, jakie tam ściągnięto, znalazły się: 70 Pułk Piechoty z Petrovaradinu, 96 Pułk Piechoty z Kar-

²⁵ R. Basset, *For God and Kaiser. The Imperial Austrian Army*, London 2015, s. 370.

²⁶ M. Pojić, *Ustroj Austrougarske vojske na ozemlju Hrvatske 1868–1914*, „Arhivski vjesnik” 2000, nr 43, s. 148–150. Więcej o samej ugodzie chorwacko-węgierskiej: L. Heka, *Hrvatsko-ugarska nagodba. Pravni odnos bana i hrvatskog ministra*, Zagreb 2019; W. Felczak, *Uгода węgiersko-chorwacka 1868 roku*, Wrocław 1969.

²⁷ D. Jelčić, *Ferdo Bečić*, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1544> [dostęp 27.03.2023].

lovca, 5 Pułk Ułanów z Zagrzebia, 12 Pułk Ułanów z Varaždinu, 38 Pułk Artylerii Lekkiej z Zagrzebia i 31 Batalion Myśliwski z Zagrzebia. Oprócz nich Chorwaci walczyli także w innych formacjach zbrojnych, które brały udział w walkach w Galicji jesienią i zimą w latach 1914–1915²⁸. W chorwackiej historiografii zmagania te określa się terminem „Wielka Bitwa Galicyjska”.

Na przełomie sierpnia i września chorwackie pułki znalazły się na prawym skrzydle austro-węgierskiej armii w dole Dniestru będącego wówczas częścią wschodniej Galicji. To tam właśnie chorwackie pułki doznały najcięższych strat w starciu z liczniejszą armią rosyjską. Pierwszą chorwacką jednostką walczącą w Galicji był 96 Pułk Piechoty z Karlovca, który brał udział w bitwie pod Gniłą Lipą (29 i 30 sierpnia 1914 r.) w ramach 34 Dywizji Piechoty 7 Korpusu z Timisoary (Rumunia). 30 sierpnia 1914 r. w pobliżu miasta Rohatyn we wschodniej Galicji, na zachodnim brzegu rzeki Gniła Lipa, doszło do starcia z częściami 12 i 8 Korpusu rosyjskiego w ramach 8 Armii rosyjskiej. Pułki, mimo że zdołały wypełnić swoje zadanie bojowe, musiały uznać rosyjską przewagę w artylerii i uzbrojeniu, w konsekwencji czego 31 sierpnia 1914 r. wszystkie siły austro-węgierskie zostały odepchnięte znad rzeki Gniła Lipa. Następnie oddziały te brały udział w przegranej bitwie pod Rawą Ruską (6–11 września 1914 r.). Poniesione wówczas straty były bardzo wysokie i wynosiły od jednego do półtora batalionu piechoty (od 1064 dla 96 Pułku Piechoty do 1612 dla 70 Pułku Piechoty)²⁹. Ponieważ utrzymanie frontu południowo-zachodniego było bardzo ważne dla armii austro-węgierskiej, sprowadzano coraz większą liczbę żołnierzy, która na początku 1915 r. wynosiła 65 836 rekrutów z ziem chorwackich, czyli nawet siedmiokrotnie więcej niż w 1914 r.³⁰

Wówczas to w 1915 r. na galicyjski front ściągnięto dwie największe jednostki Armii Monarchii Austro-Węgierskiej z terenu Trójjedynego Królestwa Chorwacji, Sławonii i Dalmacji. Był to 13 Korpus i 42 Dywizja Piechoty Gwardii Krajowej.

Oficjalna nazwa jednostki brzmiała 13 Chorwacko-slawoński Korpus, na który składały się wspólne regularne wojska będące największą chorwacką jednostką wojskową. Działała na terenie Chorwacji, Sławonii, Rijeki, a także Wysp Kwarnerskich. Korpus został utworzony w 1883 r. przez Główny Dowództwo Wojskowe w Zagrzebiu podczas wielkiej reorganizacji Armii Austro-Węgier³¹. Do korpusu rekrutowano żołnierzy z powiatów Bjelovar, Osijek, Karlovac, Otočac, Petrovaradin, Zagrzeb, jak również okręgu wchodzącego w skład marynarki

²⁸ F. Katanić, *Galicija...*, s. 80–92.

²⁹ F. Katanić, *Pješačke pukovnije Austro-Ugarske Vojske s područja Banske Hrvatske i Slavonije u Galicijskoj bitci 1914. godine*, „Zbornik Janković” 2018, nr 3, s. 248.

³⁰ Tamże, s. 254–255.

³¹ M. Pojić, dz. cyt., s. 153.

wojennej w Rijece. Dowództwo 13 Korpusu znajdowało się na Placu Jezuitów w Zagrzebiu. Na początku I wojny światowej 13 Korpusem zarządzał generał-pułkownik Adolf Freiherr von Rhemen zu Barenfeld pochodzący z Austrii. Dowodził korpusem do lipca 1916 r., kiedy to przejął nad nim dowództwo generał-pułkownik Maximilijan Čičerić³².

Do początku I wojny światowej 13 Korpus składał się z dwóch dywizji piechoty: 7 Dywizji Piechoty z Osijeką i 36 Dywizji Piechoty z Zagrzebia oraz 8 Brygady Kawalerii z Zagrzebia. Wsparcia ogniowego udzielała mu 13 Brygada Artylerii z Zagrzebia. 7 Dywizja Piechoty składała się z 13 Brygady Piechoty z Osijeką, w skład której wchodziły: 52 Pułk Piechoty z Peczu (Węgry), 78 Pułk Piechoty z Osijeku i 13 Batalion Inżynieryjny z Osijeku, oraz 14 Brygady Piechoty z Zemun, w skład której wchodziły: 68 Pułk Piechoty ze Szolnok (Węgry), 96 Pułk Piechoty z Karlovac i 31 Batalion Myśliwski z Zagrzebia. 36 Dywizja Piechoty z Zagrzebia obejmowała 71 Brygadę Piechoty z Rijeki, składającą się z 70 Pułku Piechoty z Petrovaradin i 79 Pułku Piechoty z Otočaca, oraz 72 Brygadę Piechoty z Zagrzebia, składającą się z 53 Pułku Piechoty z Zagrzebia i 97 Pułku Piechoty z Triestu (Włochy). W składzie wspomnianych pułków piechoty z terenów Węgier i Włoch znajdowały się także bataliony piechoty z Chorwacji i Sławonii. Artyleria była wzmocniona brygadą artylerii, która składała się z czterech pułków artylerii i batalionu ciężkich haubic. W skład brygady artylerii wchodziła także 23 Dywizja Medyczna. Kawaleria w sile jednej brygady kawalerii składała się z jednego pułku huzarów i jednego pułku ułanów z Zagrzebia.

Na początku I wojny światowej 13 Korpus został zreorganizowany w taki sposób, że zamiast 7 Dywizji Piechoty z Osijeką weszła 42 Dywizja Piechoty Gwardii Krajowej z Zagrzebia i 13 Brygada Piechoty z 7 Dywizji Piechoty z Osijeką. Po reorganizacji w sierpniu 1914 r. 13 Korpus wchodzący w skład 5 Armii został wysłany na serbskie pole bitwy, w rejon rzeki Driny.

Po walkach z Serbami większość wojsk chorwackich, po krótkim odpoczynku, została wysłana w Karpaty w połowie stycznia 1915 r. Po przybyciu w rejon działań w Karpatach jednostki chorwackie otrzymały nowy harmonogram operacyjny, podobnie jak 13 Korpus, w którego skład wchodziła Grupa Operacyjna „Ljubičić”. 5 Dywizja Piechoty z Ołomuńca (Czechy) i 6 Dywizja Piechoty z Grazu weszły w skład Grupy Armii „Pflanzer-Baltin”. 13 Korpus pozostał w Galicji i na Bukowinie do maja 1918 r., kiedy to jego resztki (36 Dywizja Piechoty z Zagrzebia) zostały wysłane na front włoski.

Z kolei 42 Dywizja Piechoty Gwardii Krajowej została utworzona na podstawie ustawy o Gwardii Krajowej z 1868 r. w ramach VI Dowództwa Okręgu

³² Por. M. Čičerić, *Dnevnici austro-ugarskog generala Maksimilijana Čičerića*, Zagreb 2012.

Chorwacko-Słowiańskiego w Zagrzebiu. Było to najwyższe dowództwo wojskowo-administracyjne dla oddziałów obrony kraju na terytorium królestw Chorwacji i Sławonii³³. W 1871 r., wraz ze wzrostem liczby Okręgów Gwardii Krajowej, Okręg Chorwacko-Słowiański Zagrzebia został przemianowany na VII. W czasie wojny on właśnie tworzył 42 Dywizję Piechoty Gwardii Krajowej z kwaterą główną w Zagrzebiu. Na początku I wojny światowej dywizja składała się z 83 Brygady Piechoty Gwardii Krajowej z Zagrzebia, w której skład wchodził 25 Pułk Piechoty Gwardii Krajowej z Zagrzebia, 26 Pułk Piechoty Gwardii Krajowej z Karlovca oraz 84 Brygada Piechoty Gwardii Krajowej z Osijek, składająca się z 27 Pułku Piechoty Gwardii Krajowej z Sisaka i 28 Pułku Piechoty Obrony Krajowej z Osijek. Dywizja obejmowała również 10 Pułk Huzarów Obrony Krajowej z Varaždina, a także 7 i 8 Bataliony Artylerii Obrony Krajowej z Zagrzebia zapewniające dywizji wsparcie ogniowe.

Zagrzebska 42 Dywizja Piechoty Gwardii Krajowej dołączyła do 13 Korpusu na początku I wojny światowej i walczyła w rejonie rzeki Driny. Po udziale w walkach na serbskim froncie, po krótkiej regeneracji w połowie stycznia 1915 r., będąc pod dowództwem generała Ivana Salis-Seewisa, została wysłana do Galicji, gdzie dołączyła do 11 Korpusu ze Lwowa, wchodzącego w skład Grupy Armii „Pflanzer-Baltin”. Na terenie Galicji pozostała do lutego 1918 r., kiedy to została wysłana na front włoski.

Generałowie z ziem chorwackich w czasie walk w Galicji i na Bukowinie

Wśród żołnierzy z ziem chorwackich biorących udział w walkach w Galicji i na Bukowinie było 39 generałów. Spośród wojskowych, którzy zajmowali najważniejsze stanowiska lub odznaczyli się szczególnymi zasługami, w pierwszej kolejności należy wymienić wspomnianego już Svetozara Boroewića, który nie tylko zapobiegł w pierwszych tygodniach wojny upadkowi twierdzy Przemyśl, ale także wykazał się umiejętnościami w czasie bitwy pod Limanową-Łapanowem³⁴. Drugim po Boroewiću generałem o najwyższej randze był Pavao Puhallo, który zastąpił go w 1915 r. na stanowisku dowódcy 3 Armii, kiedy Boroewić został przeniesiony nad Soczę³⁵. Maksimilijan Čičerić (Maximilian Csicseric),

³³ M. Pojić, dz. cyt., s. 157.

³⁴ D. Nečak, *Feldmarszałek Svetozar Boroewić...*, s. 70–71.

³⁵ T. Balla, *Hrvatski generali najvišeg ranga u Austro-Ugarskim oružanim snagama u prvom dvjema godinama Velikog rata [w:] 1914. prva godina rata u Trojednoj Kraljevini i Austro-Ugarskoj Monarhiji*, red. V. Herman-Kaurić, Zagreb 2018, s. 240–241; *Hrvatski biografski leksikon, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“*, t. 3, Zagreb 1993, s. 60.

będący wysłannikiem armii austro-węgierskiej do Mandżurii w czasie wojny japońsko-rosyjskiej w 1905 r., za swoją postawę w czasie walk w Galicji został kilkukrotnie odznaczony³⁶. Brał również udział w rozmowach brzeskich jako przedstawiciel Naczelnej Komendy Armii³⁷. Stjepan Ljubičić odznaczył się z kolei w czasie bitew pod Limanową-Łapanowem³⁸, jak również później w bitwie pod Gorlicami. W tym samym czasie Johann (Ivan) Nikić jako dwugwiazdkowy generał dowodził 41 Dywizją Piechoty Honvédów operującą w dolinie rzeki Raby³⁹. Bardzo utalentowanym dowódcą i sprawnym administratorem był wzmiankowany Anton Lipošćak, który w lutym 1918 r. zastąpił Stanisława Szeptyckiego na stanowisku generała-gubernatora w Lublinie⁴⁰. Lipošćak swoją nieustępliwością i niechęcią do Niemców zyskał dużą sympatię okolicznej ludności polskiej⁴¹. Wcześniej, w latach 1915–1916, a także na krótko w 1917 r. stał on na czele 42 Dywizji Piechoty Gwardii Krajowej. Po nim funkcję tę, aż do rozwiązania dywizji, pełnili Luka Šnjarić (1916–1917), Mihael Mihaljević (1917–1918) i Teodor Soretić (1918)⁴². Większość generałów za swój wkład w walkę na galicyjskim i bukowińskim froncie zdobywała różne odznaczenia i medale, w tym najwyższe z możliwych odznaczeń – wojenny Krzyż Rycerski Orderu Marii Teresy, jak miało to miejsce w przypadku kilku generałów: Svetozara Borojevića⁴³, Rudolfa Pilepića⁴⁴ i Geza Lukačića⁴⁵. Zdarzały się jednak osoby, które za swoje szczególne zasługi otrzymywały także szlacheckie tytuły.

³⁶ Hrvatski Državni Arhiv, Lični fond Čičerić Maksimilijan, sign. HR-HDA-792.

³⁷ M. Wrzosek, *Okoliczności towarzyszące zimowo-wiosennym operacjom wojsk niemieckich i austro-węgierskich w 1918 roku*, „Studia Podlaskie” 1993, nr 4, s. 249.

³⁸ F. Julier, *Bitwa pod Limanową 1914*, Oświęcim 2015, s. 24–25; „Wiener Zeitung”, Wien, nr 240, 11.10.1914., s. 1; T. Balla, dz. cyt., s. 242.

³⁹ Tamże, s. 243.

⁴⁰ S. Pijaj, *Anton Lipošćak: portrait of a general and military governor in Poland*, „Historyjski zbornik” 2022, t. 75/1, s. 100.

⁴¹ Tamże.

⁴² T. Šarić, D. Marjanić, „Zagrebačke” postrojbe austrougarske vojske u Prvom svjetskom ratu – statistički pregled uzorka poginulih na temelju vojnih matičnih knjiga umrlih [w:] *Zbornik radova s Druge međunarodne konferencije “Učešće dobrovoljaca i uloga civilnog stanovništva u Prvom svjetskom ratu” (29. i 30. oktobra 2015. godine)*, red. D. Kašić, M. Jaćimović, Novi Sad 2016, s. 209.

⁴³ D. Tatić, *Feldmaršal Svetozar Borojević – Životopis prešućenoga velikana*, Zagreb 2019; *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925–1925*, red. E. Laszowski, Zagreb 1925, s. 34; *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Bd. 1 (Lfg. 2, 1954), s. 103.

⁴⁴ *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Bd. 8 (Lfg. 36, 1979), s. 76; I. Ćosić Bukvin, *Visoki vojni časnici Austro-Ugarske vojske s područja Međbosuča na Balkanskom i Istočnom bojištu [w:] 1914. prva godina rata u Trojnoj Kraljevini i Austro-Ugarskoj Monarhiji*, red. V. Herman-Kaurić, Zagreb 2018, s. 276.

⁴⁵ *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Bd. 5 (Lfg. 24, 1971), s. 360

Tak się stało w przypadku Geoga Miščevića, który brał udział w walkach pod Pawłówką jesienią 1914 r., jak również bronił linii kolejowej Bełzec – Rawa Ruska. Pod koniec wojny cesarz Karol nadał mu tytuł szlachecki⁴⁶. Podobnego wyróżnienia doczekał się Teodor Bekić, weteran walk pod Gorlicami i Tarnowem, który w 1916 r. otrzymał tytuł „von Bović”⁴⁷.

O odwadze, poświęceniu i sukcesach chorwackich generałów najlepiej świadczy fakt, że w czasie wojny otrzymali oni 115 wysokich odznaczeń, z których 21 było Krzyżami Rycerskimi, wyłącznie za bohaterskie czyny w Galicji i na Bukowinie. Ponadto chorwacki generał Antun Plivelić był pierwszym generałem austro-węgierskim odznaczonym Złotym Medalem za Odwagę dla Oficerów. Aż dziewięciu chorwackich generałów zostało rannych na polu bitwy, a generał brygady Karlo Mihanović, który całą wojnę spędził na galicyjskim froncie, został ranny dwukrotnie.

Trudy wojenne odbijały się na zdrowiu generałów, spośród których kilku zmarło z powodu choroby i ogólnego wyczerpania organizmu. Generał brygady Rudolf Sekulić, za sprawą trudnych warunków frontowych, zachorował i zmarł 15 października 1917 r. w koszarach wojskowych w Czerniowcu (Bukowina), podobnie jak generał dywizji Milan Grubića, który zmarł 29 czerwca 1917 r. w Szpitalu Wojskowym Franciszka Lazne w Czechach, generał brygady Eugen Vučinić, zmarły 14 sierpnia 1918 r. w Badenii pod Wiedniem, i generał major Aleksandra Vidulović, zmarły w Wiedniu 5 listopada 1918 r. Wszyscy byli w wieku od 54 do 57 lat.

Upadek Austro-Węgier dla wielu wysokich rangą oficerów był jednoznaczny z końcem świata. Armia, obok administracji cywilnej, była jednym z filarów domu Habsburgów. Żołnierze zaś do samego końca trwali przy monarchii, dlatego wielu z nich nie mogło sobie zupełnie poradzić w nowej rzeczywistości. Problem ten dotyczy nie tylko „chorwackich generałów”, którzy służyli w austro-węgierskiej armii, ale większości generalicji bez względu na to, skąd generałowie pochodzili.

Po przejściu przez piekło Galicji i Bukowiny generałowie z ziem chorwackich stanęli przed trudną i niepewną przyszłością. Pod koniec I wojny światowej zostali bez kraju, za który walczyli, i bez ojczyzny, do której nie wolno im było przyjeżdżać. Nawet jednak, jeśli im się to udało i dotarli w rodzinne strony, nie byli tam, jako przedstawiciele byłego „reżimu”, mile widziani i z trudem wiązali koniec z końcem. Byli prawdopodobnie jednymi z największych przegranych I wojny światowej. Posiadali szereg bezwartościowych odznaczeń

⁴⁶ F. Katanić, *Galicija...*, s. 64–65; „Oestereichische Wehrzeitung“, Wien, nr 51, 17.12.1937, s. 8.

⁴⁷ N. Tominac, *Hrvati u Zimskim bitkama za Karpate i probou kod Gorlica i Tarnowa 1915. godine*, „Časopis za suvremenu povijest” 2018, t. 50/2, s. 294.

i beużytecznych tytułów szlacheckich, które w innych, wcześniejszych czasach zapewniłyby im dobrobyt i bezproblemową emeryturę, ale teraz ledwie wystarczały na podstawowe potrzeby życiowe.

Dla takich osób, jak Boroewić czy Puhallo⁴⁸, oznaczało to egzystowanie na skraju ubóstwa. Nie otrzymali należnej im emerytury wojskowej, w konsekwencji czego, by przeżyć, musieli korzystać z pomocy swoich przyjaciół. Często nie radzili sobie psychicznie z sytuacją, w jakiej się znaleźli, jak to było w przypadku Oskara Baukovaća⁴⁹, który nie mogąc liczyć na świadczenia ze strony państwa, w 1922 r. popełnił samobójstwo. Spośród 39 wspomnianych tu generałów walczących na frontach Galicji i Bukowiny ponad połowa – 22 zmarło w biedzie i zapomnieniu w ciągu 10 lat od zakończenia wojny.

Podsumowanie

Chorwaccy żołnierze wyższego szczebla służący w Galicji i na Bukowinie w XIX w. stanowią interesującą grupę nie tylko z punktu widzenia wojskoznawstwa, ale również jako pewien fenomen społeczny. Były to osoby w większości pochodzenia szlacheckiego, które kończyły najlepsze uczelnie wojskowe w kraju – stanowili wojskową elitę swojego kraju. Doświadczenie bojowe zdobywali zaś daleko od kraju rodzinnego. Polityka habsburskiej armii polegająca na rozsadach personalnych powodowała, że wielu z nich trafiało do Galicji i na Bukowinę. To tam kształtowali się jako wojskowi, przebywając zarówno w okresie pokoju, jak i wojny. Przed I wojną światową chorwaccy wojskowi w Galicji i na Bukowinie to przede wszystkim osoby dobrze urodzone i świetnie wykształcone – elita. Natomiast sytuacja zmieniła się w trakcie I wojny światowej, kiedy to na wspomniane tereny trafiło bardzo wielu Chorwatów stanowiących „mięso armatnie”. W historiografii chorwackiej to właśnie ich ofiara została zapamiętana, podczas gdy o wcześniejszej służbie żołnierzy wyższego szczebla zapomniano i jest ona nieobecna zarówno w Chorwacji, jak i w Polsce.

Świadomość obecności wojskowych pochodzących z południowej Słowiańszczyzny w zaborze austriackim w latach 1772–1918 jest niewielka i ogranicza się głównie do grona miłośników historii wojskowości. Pisze się o nich najczęściej w kontekście I wojny światowej, i to głównie przy okazji omawiania poszczególnych bitew, w których oddziały rekrutujące się z południowej Słowiańszczyzny brały udział. Wydaje się jednak, że temat ten wykazuje dużo większy potencjał z punktu widzenia badań historycznych. Otóż przede wszyst-

⁴⁸ *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Bd. 8 (Lfg. 39, 1982), S. 328; T. Balla, dz. cyt., s. 245–246.

⁴⁹ „Pester Lloyd”, Budapeszt, nr 36, 14.02.1922, s. 5.

kim brakuje wspólnych studiów polsko-chorwackich nad tym zagadnieniem. Niniejszy artykuł ma więc na celu przede wszystkim zainicjowanie dyskusji wokół tego zagadnienia, pokazując jednocześnie pewne kierunki, w jakich naukowa dysputa mogłaby pójść. A tymi kierunkami, oprócz wątków czysto wojskowych, na których to w większości się skupiliśmy, są również kwestie związane z pamięcią historyczną, traumą, jaką Galicja i Bukowina były dla całego pokolenia, które w ciągu czterech lat straciło tysiące swoich mężów, synów i ojców. Jednocześnie należałoby pokazać, jak Polacy – ramię w ramię z żołnierzami innych narodów, walczyli z przeciwnikiem zjednoczeni pod wspólnym sztandarem Habsburgów.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Hrvatski Državni Arhiv (Zagrzeb)

– Lični fond Čičerić Maksimilijan, sign. HR-HDA-792.

Encyklopedie i słowniki

Hrvatski biografski leksikon, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, t. 3, Zagreb 1993.

Oesterreichische Wehrzeitung, Wien, nr 51, 17.12.1937.

Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, Bd. 1 (Lfg. 2, 1954).

Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, Bd. 5 (Lfg. 24, 1971).

Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, Bd. 8 (Lfg. 39, 1982).

Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, Bd. 8 (Lfg. 36, 1979).

Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925–1925, red. E. Laszowski, Zagreb 1925.

Prasa

„Wiener Zeitung”, Wien, nr 260, 11.11.1891, s. 2.

„Militär-Zeitung”, Wien, nr 11, 24.03.1900, s. 84.

„Wiener Zeitung”, Wien, nr 240, 11.10.1914, s. 1.

“Pester Lloyd”, Budapest, nr 36, 14.02.1922, s. 5.

Opracowania

Baczkowski M., *Galicja a wojsko austriackie 1772–1867*, Kraków 2017.

Baczkowski M., *Tożsamość narodowa żołnierzy armii austro-węgierskiej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2017, nr 144 (2).

Balla T., *Hrvatski generali najvišeg ranga u Austro-Ugarskim oružanim snagama u prvim dvjema godinama Velikog rata [w:] 1914. prva godina rata u Trojednoj Kraljevini i Austro-Ugarskoj Monarhiji*, red. V. Herman-Kaurić, Zagreb 2018.

Basset R., *For God and Kaiser. The Imperial Austrian Army*, London 2015.

Brendel H., „*Lieber als Kacke als an Hunger sterben*”. *Besatzung und Widerstand im k. u. k. Militärgeneralgouvernement in Montenegro (1916–1918)*, Frankfurt–New York 2017.

Čičerić M., *Dnevnici austro-ugarskog generala Maksimilijana Čičerića*, Zagreb 2012.

- Ćosić Bukvin I., *Visoki vojni časnici Austro-Ugarske vojske s područja Međbosuča na Balkanskom i Istočnom bojištu [w:] 1914. prva godina rata u Trojednoj Kraljevini i Austro-Ugarskoj Monarhiji*, red. V. Herman-Kaurić, Zagreb 2018.
- Felczak W., *Ugoda węgiersko-chorwacka 1868 roku*, Wrocław 1969.
- Graljuk B., *Bojišnice i grobišta hrvatskih vojnika na karpatskom ratištu u Prvom svjetskom ratu*, „Riječi časopis za književnost, kulturu i znanost MH Sisak” 2013, nr 1–3.
- Heka L., *Hrvatsko-ugarska nagodba. Pravni odnos bana i hrvatskog ministra*, Zagreb 2019.
- Julier F., *Bitwa pod Limanową 1914*, Oświęcim 2015.
- Katanić F., *Pješačke pukovnije Austro-Ugarske Vojske s područja Banske Hrvatske i Slavonije u Galicijskoj bitci 1914. godine*, „Zbornik Janković” 2018, nr 3.
- Katanić F., *Galicija 1914*, Zagreb 2020.
- Kieniewicz S., *Rewolucji 1848–1849*, red. W.F. Potemkin i A.I. Mołek, Moskwa 1952, „Przegląd Historyczny” 1953, nr 44/3.
- Krleża M., *Dzienniki i eseje*, Łódź 1984.
- Krleża M., *Zastave, svezak šesti, knjiga treća*, Zagreb 2000.
- Nečak D., *Feldmarszałek Swetozar Boroewić de Bojna – bohater frontów w Galicji i nad Soczq? [w:] W Galicji i nad Soczq. Polacy i Słoweńcy na frontach I wojny światowej*, red. A. Cetnarowicz, D. Nečak, S. Pijaj, B. Todorović, Kraków 2016.
- Nečak D., *Nekaj premislekov, dilem in popravkov o življenjepisu feldmaršala Boroewića: junak ali uživač?*, „Prispevki za novejšo zgodovino” 2015, nr 45/2.
- Nowotny B., *Wspomnienia*, Gdańsk 2006.
- Paščenko J., *Hrvatski grobovi 1914–1918. Karpati, Galicija, Bukovina*, Zagreb 2016.
- Pijaj S., *Anton Lipošćak: portrait of a general and military governor in Poland*, „Historijski zbornik” 2022, t. 75/1.
- Pojić M., *Ustroj Austrougarske vojske na ozemlju Hrvatske 1868–1914*, „Arhivski vjesnik” 2000, nr 43.
- Rydel J., *W służbie cesarza i króla. Generałowie i admirałowie narodowości polskiej w siłach zbrojnych Austro-Węgier w latach 1868–1918*, Kraków 2001.
- Šarić T., Marjanić D., „Zagrebačke” *postrojbe austrougarske vojske u Prvom svjetskom ratu – statistički pregled uzorka poginulih na temelju vojnih matičnih knjiga umrlih [w:] Zbornik radova s Druge međunarodne konferencije „Učešće dobrovoljaca i uloga civilnog stanovništva u Prvom svetskom ratu” (29. i 30. oktobra 2015. godine)*, red. D. Kašić, M. Jaćimović, Novi Sad 2016.
- Skowronek J., *Sprzymierzeńcy narodów bałkańskich*, Warszawa 1983.
- Szuro M., *Ludność wojskowa Galicji w latach 1869–1913 (próba analizy demograficznej)*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Historyczne” 1992, z. 126.
- Tatić D., *Feldmaršal Swetozar Boroewić – Životopis prešućenoga velikana*, Zagreb 2019.
- Tominac N., *Hrvati u Zimskim bitkama za Karpate i probouju kod Gorlica i Tarnowa 1915. godine*, „Časopis za suvremenu povijest” 2018, t. 50/2.
- Wojtaszak A., *Generalicja wojska polskiego 1918–1926*, Warszawa 2012.
- Wrzosek M., *Okoliczności towarzyszące zimowo-wiosennym operacjom wojsk niemieckich i austro-węgierskich w 1918 roku.*, „Studia Podlaskie” 1993, nr 4.
- Žurek P., *Hotel Lambert a dekonspiracija chorwackiego „Branislava” (1844/1845)*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 2005, nr 40.

Netografia

- <https://hrvatski-vojniki.hr/postrojbe-u-austrougarskoj-vojsci/> [dostęp 29.11.2022].
- <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1544> [dostęp 27.03.2023].

Croatian Soldiers, Generals in Galicia and Bukovina in the years 1772–1918

Summary

The article concerns the presence of Croatian soldiers in Galicia and Bukovina during the period of Austrian partition, with a detailed list of officers who, at a certain stage of their military career, reached the rank of general. By referring to their example, the article will demonstrate the significance of soldiers from the southern Slavic regions for Galicia, as well as how the presence of these military personnel is perceived in Croatian historiography. We are particularly interested in events from the period of World War I, in which some of the mentioned soldiers participated.

Keywords: military service, Polish-Croatian relations, military history, Galicia, World War I